

Internet Society Nederland

DE PARLEMENTAIRE DEMOCRATIE,
DE ELEKTRONISCHE OVERHEID
EN DE NIEUWE COMMUNICATIEMIDDELEN

Amersfoort, juni 2003

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
Inleiding.....	3
Voorbij de parlementaire democratie?.....	4
De transparante overheid.....	6
Digitale veedeling & sociale onevenredigheid.....	8
Rondom privacy.....	10
Publiek debat en publiek domein.....	11
Iedereen moet kunnen meedoen.....	13

Inleiding

Als vereniging van internetprofessionals, internetgebruikers en beleidsmakers wil Internet Society Nederland (ISOC.nl) haar bijdrage leveren aan de totstandkoming van een verantwoord regeringsbeleid. Vanuit een stevige kennisbasis op alle gebieden die aan internet en ICT raken – van technisch, juridisch, maatschappelijk tot en met kunst en cultuur – wil zij de nodige gefundeerde inzichten aanreiken aan bestuurders die met vraagstukken zitten waarvoor ICT een oplossing is of lijkt. ISOC is een neutraal kennisplatform en heeft uitdrukkelijk geen commercieel belang bij de gegeven adviezen.

In een aantal korte stukken vindt u belangrijke uitgangspunten voor een goed overheidsbeleid op het gebied van digitale democratie volgens de experts binnen ISOC die over deze onderwerpen hebben nagedacht. Daarbij is voor een deel voortgebouwd op expertsessies die werden gehouden in het kader van het *Internetwitboek 2002-2006* dat de vereniging ter gelegenheid van de voorlaatste verkiezingen in 2002 heeft opgesteld en waaraan een representatieve groep wetenschappers, techneuten, bestuurders en andere experts en kritische denkers deelnam.

We hopen dat u bij het voeren van het debat rondom de digitale democratie de uitgangspunten van dit stuk zult meenemen. Onze vereniging plaatst de nodige kanttekeningen bij het zo snel mogelijk invoeren van elementen die zichzelf digitale democratisch noemen. Op dit moment ligt volgens ISOC.nl de grootste democratische vernieuwing in de vergroting van transparantie van de overheid en de manier waarop zij haar taken uitvoert. Digitale inspraak kan voor een groot deel verlopen via het publieke domein op internet, en de overheid heeft een duidelijke taak om ook daar betrouwbaarheid, stabiliteit en openheid te faciliteren. Inclusiviteit voor alle bevolkingsgroepen is misschien nog wel de grootste uitdaging – in ieder geval niet het gebruik van een willekeurige technologie. Over al deze onderwerpen vindt u een kort essay en enkele prikkelende stellingen.

Rondom de digitale democratie zijn immers veel opgeklopte verwachtingen, die bij lange na niet waargemaakt kunnen worden. Het moet er niet alleen op papier of op een scherm mooi uitzien, maar ook voldoen aan eisen waaraan uw gezonde verstand ten grondslag ligt. Pas dan kan ICT ons werkelijk van dienst zijn bij het verbeteren van de onderlinge taakverdeling, verstandhouding en communicatie. En dat is uiteindelijk natuurlijk het doel: het gezond houden van onze democratie.

Namens ISOC Nederland
Drs. M.A.G.J. Leenaars
directeur

Voorbij de parlementaire democratie?

De ambities op het gebied van vernieuwing van politieke betrokkenheid met behulp van het internet zijn herkenbaar aanwezig bij veel politieke partijen. Maar hoe kunnen we er voor zorgen dat een dergelijk lovenswaardig streven niet contraproductief blijkt? Hoe kan de mogelijkheid tot inspraak van burgers via internet op een zinvolle en rechtvaardige manier worden benut? Wat zijn de eisen die daarbij aan de uitvoering gesteld moeten worden. En in hoeverre kunnen we eigenlijk een verbetering van het democratisch gehalte en de kwaliteit van het bestuur verwachten? ISOC pleit voor een gefaseerde invoering en een breed debat over een aantal fundamentele keuzes die gemaakt moeten worden.

S a m e n g e v a t :

- *Een parlementaire internetdemocratie is gebaseerd op een transparantere overheid en korte lijnen naar politici*
- *Experimenteren kan het best met 'online' brengen van bestaande openbare debatten*
- *De invoering van stemmen via internet niet overhaast invoeren, daar het bereik van internet nu nog sociaal onevenredig is*
- *Wetenschappelijk onderzoek naar 'online' politiek is nodig*
- *Een brede discussie (ook via de conventionele media) over internet en democratie opzetten*

Directe vormen van inspraak voor het publiek die niet anoniem zijn - zoals bijvoorbeeld plenaire kamerdebatten en de vergaderingen van de diverse kamercommissies - lenen zich uitstekend voor uitbreiding naar het internet. Iedere burger kan immers deze vergaderingen in den lijve bijwonen, maar voor een Fries ligt de drempel aanmerkelijk hoger dan voor iemand uit Den Haag. In Europees verband speelt dit nog veel sterker. Het ligt dus voor de hand om zowel in Nederland als in Europa zo snel mogelijk te gaan experimenteren met de mogelijkheden om burgers via internet en andere media (telefonie, radio) te betrekken bij dergelijke publieke bijeenkomsten. Het zou interessant zijn om volksvertegenwoordigers tijdens debatten toegang te bieden tot internet, zodat ze feiten kunnen nagaan en zich kunnen voeden met meningen en opmerkingen van burgers die aan de zijlijn het betoog volgen.

In meer homogene omgevingen als bedrijven en opleidingsinstellingen lijken stukken van allerlei groepsbeslissingen al wel succesvol via internet te verlopen. De roep om het inzetten van internet voor (landelijke) politiek en bestuurlijke beslissingen is dus begrijpelijk, zeker in het licht van de opkomstcijfers voor verkiezingen. Maar op dit moment ligt de grootste democratische vernieuwing die binnen handbereik is in de vergroting van transparantie van de overheid en de manier waarop zij haar taken uitvoert (daarover later meer). Op dat gebied beginnen we langzamerhand door te krijgen wat goed en verstandig is. Kunnen we nu niet alvast meteen de rol van het parlement in ons democratisch bestel herzien? Het stemmen op afstand is in feite al veel langere tijd technisch binnen handbereik, bijvoorbeeld via de halverwege de 19^e eeuw uitgevonden telefoon of via de fax. Een keuze voor referenda had ook al eerder gemaakt kunnen worden, het correctief referendum bestaat al sinds 1848 in Zwitserland. In de Verenigde Staten wordt door de ene helft van de staten met referenda gewerkt, en met de andere niet. Het is dus een keuze, waarvoor een brede maatschappelijk draagvlak – en gedegen wetenschappelijk onderzoek – nodig is. Zelfs de mooiste techniek vormt niet automatisch de juiste basis voor de duurzame inrichting van een staatsbestel.

Het belangrijkste vraagstuk op het gebied van internet en democratie blijft dat van inclusiviteit. Een democratie werkt alleen als iedereen die dat wil vertegenwoordigd is in het maatschappelijk debat, en daarbij een gelijkwaardige uitgangspositie heeft. Hoe kunnen we er voor zorgen dat mensen niet buiten de boot vallen, hetzij door een handicap of op technische gronden, hetzij door bijvoorbeeld economische of geografische achtergrond? Het internetgebruik onder Nederlanders met een inkomen onder modaal is nog steeds maar een klein deel van dat onder de hogere inkomens, en deze laatste groep groeide bovendien sneller. Het bereik van internet is dus op dit moment nog steeds niet sociaal evenredig, waardoor bij het open stellen van stemmen via internet een toename van het aantal stemmen via internet oncontroleerbare verschuivingen in de representatie van minderheidsgroeperingen tot gevolg heeft.

Bovendien moet in onze afweging zeker meespelen dat de overheid bij inspraak een mandaat vraag voor de uitvoering, en dat er voor de inspraakmomenten daarbij geen alternatief is. Als een bedrijf klanten mist omdat ze een loodzware website met veel animaties maken die ontoegankelijk is voor mensen met iets oudere computers of voor blinden, dan raakt het bedrijf mogelijk in de problemen. Bij de overheid ligt dat anders, omdat inspraak een recht is waar men van af lijkt te zien als men niets van zich laat horen. De overheid heeft dus minder 'last' van inspraak en mondige burgers als zij haar taken slecht vervult en ontoegankelijke sites bouwt.

Er is nog weinig bekend over de psychologie van het inspraakproces via dit nieuwe medium. Hoe weten we of die stortvloed van eensluidende meningen niet het resultaat is van een goed gecoördineerde lobby-actie van een kleine groep belanghebbenden of zelfs een enkel individu? Betekent het ontbreken van reacties wel dat er geen kritiek is? De praktijk leert dat het discussiëren via internet een moeizaam proces kan zijn, waarvan eventueel succes of falen afhankelijk is van nog onbekende factoren. Meer onderzoek lijkt noodzakelijk. Democratie gaat om het bereiken van een gezond evenwicht, niet om het comfort waarmee je eens in de zoveel jaar een stem uitbrengt.

Met name op het gebied van stemmen zijn er nog de nodige technische en formele problemen, en het is de vraag of daar op korte termijn een antwoord op te verwachten valt. Hoe garanderen we de betrouwbaarheid van iemands identiteit enerzijds en zijn of haar privacy anderzijds? En als dat al lukt, hoe garanderen we de onafhankelijkheid van een stem bij verkiezingen via internet? In een stemhokje ben je vrij om te kiezen (niemand kan je dwingen), maar is dat voor een beeldscherm in de huiskamer achter gesloten gordijnen ook altijd zo? En hoe gaan we om het bijvoorbeeld hertellen van stemmen, in geval van betwistbare uitkomsten of zelfs fraude. Een goede Public Key-infrastructuur zoals de overheid die nu nastreeft, kan hierbij helpen, maar er is zeker meer nodig dan dat. Om diezelfde redenen is ook het oplaten van beleidsmatige proefballonnetjes exclusief via internet op dit moment nog onverstandig.

Het is zeker interessant om de mogelijkheden op het gebied van internet en inspraak te verkennen. Maar het moet geen race worden, of een lapmiddel, want daar is niemand bij gebaat. Een technologische drijfveer moet niet de uiteindelijke reden zijn voor een complete herschikking van het staatsbestel, tenzij daar gedegen redenen voor zijn.

De transparante overheid

Een belangrijk aspect van de taak van de overheid is het informeren en betrekken van burgers, instituties en bedrijven bij het uitvoeren van de aan haar gedelegeerde taken. Dit geldt zowel voor de landelijke overheid als voor de provinciale en de lokale overheden. Dat is uiteindelijk de basis voor iedere vorm van inspraak. Gelukkig zijn de nieuwe media hiervoor bij uitstek geschikt. De burger is bovendien verplicht kennis te hebben van de wet en moet zich daartoe kunnen informeren. Er is behoefte aan goede beschikbaarheid en ontsluiting van informatie.

Samengevat:

- *overheidsinformatie moet gratis en anoniem te krijgen zijn*
- *de context van publicaties is vaak net zo belangrijk als de inhoud, verbanden tussen losse overheidsdocumenten moeten dus zichtbaar gemaakt worden*
- *Goede afspraken over onderhoud en 'geldigheidsdatum' voor overheidsinformatie maken*
- *Er dienen uniforme standaarden voor overheidsinformatie beschikbaar te zijn*
- *Een herkenbare naamgeving voor overheidssites invoeren*
- *Ook de Europese overheid moet transparant worden*

Omdat iedereen volgens de wet verplicht is kennis te hebben van wetten en overheidsrichtlijnen onderneemt, moet iedereen zich principieel anoniem en zonder kostendrempel op de hoogte kunnen stellen van relevante overheidsinformatie. Het moet daarbij mogelijk zijn om een abonnement op een bepaald beleidsgebied of onderwerp te nemen, zodat men bij kan blijven bij actuele ontwikkelingen. Zo kan men zich *gericht* laten voorlichten over relevante ontwikkelingen en nieuwe informatie. Uiteraard is de doelbinding van toepassing voor informatie die de burger daarbij aanlevert, en kunnen informatieverzoeken niet in verband gebracht worden met andere aanvragen of met persoonlijke gegevens van de aanvrager die in het bezit van de overheid zijn.

Dergelijke informatie is bovendien pas echt zinvol wanneer zij te plaatsen is in de relevante context. Het simpelweg publiceren van alles achter elkaar, in een ondoorzichtige opeenvolging van documenten leidt al te gemakkelijk tot een bewuste of onbewuste 'overdosis' aan informatie bij de beoogde gebruiker. Voor burger en bedrijfsleven is het van groot belang om de voorgeschiedenis van een bepaald besluit te kennen en ook te weten wat er vervolgens mee is gebeurd of nog gaat gebeuren. Daarom moeten binnen een beleidsgebied - en waar nodig tussen beleidsgebieden - de informatie op zo'n manier ontsloten worden dat relevante processen en tijdslijnen in de besluitvorming inzichtelijk gemaakt worden. De koppeling tussen documenten onderling en met de bestuurlijke agenda moet zichtbaar en toegankelijk gemaakt worden.

Wat gebeurt er met informatie als die eenmaal gepubliceerd is? Heeft de overheid een inspanningsverplichting om historische informatie beschikbaar en actueel te houden, of te wijzen op het beëindigen van het onderhoud aan bepaalde informatie? Hoe geldig zijn bepaalde publicaties op een bepaald moment nog, wat zijn de meest actuele ontwikkelingen en wat kan de burger doen om daar achter te komen? Hier moeten heldere procedures voor komen, zodat duidelijk is wat iedereen kan verwachten.

Op veel gebieden die traditioneel op overheidsterrein liggen is de laatste jaren sprake geweest van vormen van privatisering en uitbesteding. Dat betekent dat nu een groot aantal instellingen

en bedrijven zich bezighouden met zaken als arbeidstoeleiding, cultureel en sociaal werk, kinderopvang, etc. Deze versnippering wordt nog versterkt door de decentralisering van overheidstaken die de laatste jaren is doorgevoerd, waarbij de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van beleid veelal bij de gemeentes is gelegd. De gemeentelijke overheid heeft een regisserende rol, de werkelijke uitvoering van veel taken is verschoven naar een veelheid van bedrijven, stichtingen en samenwerkingsverbanden. Helaas is het daarbij vaak zo dat er vanuit de regisserende overheid nauwelijks eisen gesteld worden aan het registreren, beheren en publiceren van gegevens, met als uitzondering gegevens die direct noodzakelijk zijn om financiering te krijgen.

De overheid zou, behalve voor zichzelf, ook duidelijke richtlijnen moeten opstellen voor bedrijven en instellingen die werkzaam zijn op terreinen die traditioneel aan de overheid behoren. Naast versnippering op inhoudelijk gebied is er immers ook versnippering op technisch gebied. Elke organisatie gebruikt zijn eigen dataformaten en publiceert informatie op zijn eigen manier. De overheid zou organisaties een duidelijk kader (en het liefst een goed gedefinieerde, leverancierafhankelijke technische omgeving) moeten kunnen bieden zodat ze hun informatie gemakkelijk en bovenal veilig kunnen aanbieden.

De overheid moet investeren in haar eigen processen en in haar mensen. Er valt niet te verwachten van haar werknemers dat ze zonder meer nieuwe technologie zullen omarmen als ze niet zelf de ruimte te hebben om er mee kennis te maken en te experimenteren. De mogelijkheid van een nieuw ministerie dat deze kennis over internet- en ICT-gerelateerde zaken opbouwt (bijvoorbeeld in de vorm van een ministerie voor ICT) moet serieus worden overwogen. De overheid zou moeten streven naar het (zuiver) gebruik van internationale open standaarden (XML, SOAP, SQL, etc.) en dit ook bevorderen in de samenleving. De burger heeft in veel gevallen direct last van de keuze voor leverancierafhankelijke oplossingen, een belangrijk verschil dus met de interne automatiseringsprojecten zoals die vroeger gedaan werden. Maar ook intern, en in een Europese context, is er eigenlijk geen alternatief. De overheid mag in het algemeen meer aandacht besteden aan het bekend maken van de beschikbare open standaarden.

De overheid speelt via haar websites een belangrijke rol in het valideren en classificeren van de daar aangeboden informatie, ook als wordt doorverwezen naar informatie die extern wordt beheerd. De burger moet informatie die via de gemeentelijke (provinciale, landelijke) websites wordt aangeboden, kunnen vertrouwen. Er dient gewerkt worden aan het verbeteren van de herkenbaarheid van de overheid op internet, wat niet met een eenvoudige portal is op te lossen. In Amerika is dit geregeld door middel van de exclusieve domeinnaamextensie .gov, die alleen voor de overheid beschikbaar is. In Nederland is daar nog geen sprake van, maar er is duidelijk behoefte aan een herkenbaar circuit van overheidssites. Dat kan door bij ICANN een aparte, exclusieve extensie voor de Nederlandse overheid aan te vragen en deze voortaan als leidend te gaan gebruiken. Een goed alternatief is om subdomeinnamen te gaan gebruiken onder het gereserveerde .gov.nl. Dat is eenvoudig herkenbaar, verhoogt de veiligheid en is ook in het buitenland herkenbaar. Het vertrouwen dat de burger in de overheid heeft, mag niet misbruikt wordt voor het onnodig ontlokken van informatie.

Al het bovenstaande geldt zeker ook voor de Europese overheden en het Europarlement. De Nederlandse overheid zou er goed aan doen om in het kader van de voortschrijdende Europese integratie een vergelijkbare visie ook in Europa uit te dragen.

Digitale veedeling & sociale onevenredigheid

Een minderheid van alle mensen met een inkomen tot modaal is 'online', terwijl dat bij de hogere inkomens (boven twee maal modaal) een zeer ruime meerderheid is. Internettoegang vertoont dus nog steeds duidelijke kenmerken van een sociaal-economisch filter. De achterstand van sociaal zwakkere bevolkingsgroepen moet een serieus punt van aandacht zijn. Voor bijvoorbeeld veel ouderen, nieuwkomers, mensen zonder kantoorbaan of individuen die kampen met een handicap of taalproblemen blijken de drempels nog lang niet laag genoeg. Er is dus sprake van sociale onevenredigheid.

Samengevat:

- *Er is op het gebied van internet nog steeds sprake van grote achterstanden in kennis en mogelijkheden*
- *Maximaal profijt van internet voor de samenleving én de overheid vereist het inlopen van achterstanden.*
- *Zeer laagdrempelige publieke internettoegang moet gestimuleerd worden*
- *Moeilijk bereikbare doelgroepen als asielzoekerscentra en opvanghuizen voor daklozen op internet brengen*
- *Kennisachterstand kan worden aangepakt door tussenpersonen voor begeleiding in te zetten*
- *Er dienen nog een aantal misverstanden rondom internet met voorlichting weggenomen te worden*

Een van de basistermen wanneer men het heeft over internet en de samenleving is de zogenaamde digitale kloof. Daaronder wordt verstaan dat er een nieuwe sociale kloof zichtbaar wordt tussen diegenen die op internet aanwezig ('online') zijn, en zij die dat niet zijn. Eerlijker lijkt het om over een digitale veedeling te spreken, in een glijdende schaal die steeds verder oprekt omdat ons begrip van de 'nieuwe media' nog steeds groeit. Aan de twee uiterste zijden wordt internet respectievelijk veel en niet gebruikt. Daartussen vallen al diegenen die weliswaar toegang hebben tot internet, maar die door gebrek aan vaardigheden, voorzieningen en overzicht de mogelijkheden nog maar ten dele gebruiken.

De praktijk leert dat het gebruik van internet en de sterk verbeterde toegankelijkheid van informatie via dat medium een emanciperende werking heeft. Dat maakt het des te kwalijker dat diegenen die daar op dit moment het meest gebruik van maken juist niet de sociaal zwakkere groepen zijn. Er worden ook bij de overheid continu nieuwe toepassingen en diensten ontwikkeld en verbeterd. Het rendement en de bruikbaarheid daarvan wordt evenredig groter naarmate het internetgebruik onder de bevolking stijgt. Bovendien wordt een deel van het maatschappelijk debat via internet gevoerd, en daarbij is het dus van het grootste belang dat iedereen een stem heeft. Dat betekent dat de overheid in een democratische samenleving een bijzondere taak heeft om al haar burgers op weg te helpen naar het internet. ISOC ziet dit als een noodzakelijke investering in de maatschappij, die de progressie richting structureel gebruik van moderne media aanmerkelijk zal bespoedigen.

Er zijn een aantal mogelijkheden om de digitale veedeling aan te pakken, die voor een deel samenvallen met het huidige sociale beleid. Enerzijds kan dat via publieke distributiepunten voor

internettoegang, via buurthuizen, ouderensociëteiten, jongeren- en vrouwencentra, scholen en kantoren van de sociale dienst. Anderzijds kan dat via laagdrempelige toegang in bijvoorbeeld de horeca en supermarkten, die zo mogelijk een nog lagere drempel kennen dan genoemde publieke gelegenheden. Extra aandacht en ondersteuning verdienen asielzoekerscentra en uitvoeringsorganisaties voor inburgering, die bij uitstek een plaats vormen voor nieuwe Nederlanders om zich te oriënteren in onze samenleving en om contact te houden met lotgenoten en eventuele achterblijvers. Hetzelfde geldt voor opvanghuizen voor daklozen, die op die manier op een niet-dwingende manier in contact kunnen blijven met hun sociale omgeving, de overheid en hulpinstanties. Hierbij dient zoveel mogelijk rekening te worden gehouden met speciale behoeften, zoals motorische beperkingen of slecht gezichtsvermogen.

Waar het kennisniveau te laag ligt, of andere (bijvoorbeeld talige) drempels bestaan kunnen op publieke punten (een aantal uur per week) internetintermediairs worden ingezet, mensen die wel de kennis bezitten om anderen op weg te helpen. Deze 'netmediairs' kunnen ook helpen om lokale portalen en doelgroepportalen te creëren in samenwerking met diegenen die ze het internet op helpen. Organisaties als Thinkquest, Seniorweb en HCC kunnen een belangrijke rol spelen bij het distribueren van kennis, motivatie en vaardigheden bij bijvoorbeeld ouderen en andere beginnende gebruikers. Maar ook bibliotheken, dorpshuizen en andere sociale knooppunten zijn goede instaphaltes.

Er bestaan ook nog steeds veel misverstanden over internet. Nog niet iedereen is dus overtuigd van het nut en de wenselijkheid om zelf van internet gebruik te gaan maken. Zo blijkt uit recent Duits onderzoek dat een derde van de niet-gebruikers van internet denkt dat internet en computers slecht voor de gezondheid zijn. Met voorlichting kan de overheid de laatste vooroordelen over internet wegnemen. Het aanleveren van de juiste kennis en vaardigheden, en het verlagen van de drempel om er zelf eens gebruik van te maken, zijn essentieel voor een succesvolle benadering van de overgebleven doelgroepen.

In de bestrijding van crimineel en/of strafbaar gedrag kan de maatschappij behoefte hebben aan mogelijkheden om persoonsgebonden informatie uit een aantal bronnen samen te brengen of op verzoek van justitie op te vragen. Anderzijds is het in eigen hand houden van informatie over de persoonlijke levenssfeer van het individu één van de fundamentele verworvenheden van onze samenleving. Het individu heeft in vrijwel alle gevallen het morele recht om de informatiestromen aangaande zijn eigen persoon te regisseren.

S a m e n g e v a t :

- *Communicatie met de burger moet door de overheid versleuteld kunnen worden en encryptie van het overige verkeer zou bevorderd moeten worden*
- *De overheid mag gegevens over burgers niet onnodig combineren*
- *Geen gebruikmaking van centraal opgeslagen biometrische gegevens bij (elektronische) identificatie*
- *Internettoegang in openbare gelegenheden dient vrij te zijn van filtering, zodat persoonlijke leefomstandigheden niet beperkend zijn voor het recht op privacy*

ISOC hanteert het uitgangspunt dat in een informatiemaatschappij iedereen cryptografie gebruikt, zoals iedereen nu een envelop om een brief doet. De overheid is daarbij zeker geen uitzondering, veel van de communicatie met haar burgers (maar ook intern binnen de overheid) kan een vertrouwelijk karakter hebben. De overheid dient daarom het juiste voorbeeld te geven door de burger de keuze te geven om informatie tussen overheid en burger digitaal te gaan versleutelen, en uit te leggen waarom ze dat doet. Dat geldt niet alleen voor mail, maar ook voor webpagina's. De impact hiervan kan groot zijn omdat op deze manier meer mensen vertrouwd raken met versleutelingstechnologie en de relatieve eenvoud in het gebruik. Die kennis zal zich ook in een zakelijke omgeving na verloop van tijd dubbel en dwars uitbetalen. Een goede beveiliging tegen hacking bij overheidssites is eveneens belangrijk om de privacy van individuen te garanderen.

In veel contact met de overheid is een identificering niet van belang (in tegenstelling tot wat vaak beweerd wordt). Waar dat wel het geval is moet verstandig om worden gegaan met technische mogelijkheden, omdat misbruik voor andere doeleinden eenvoudig is - zoals het huidige gebruik van het SofiA-nummer bewijst. De invoer van biometrische identificatie op (digitale) paspoorten en andere vormen van digitale en fysieke identificaties gaat verder dan de overheid ooit gegaan is, en kan leiden tot fundamenteel ongewenste situaties die in geen verhouding staan tot eventuele voordelen. We moeten ons goed bezinnen of dergelijke maatregelen eigenlijk zelfs wel echt nodig zijn. Er zijn voldoende technische alternatieven beschikbaar die beduidend minder risicovol zijn. Er dient vanuit dezelfde voorzichtigheid ook met kracht voorkomen te worden dat er een enkele, overheidsbrede persoonlijke identificatiesleutel komt. Gegevens uit verschillende databases, met verschillende sleutels, moeten technisch niet combineerbaar zijn.

Omdat bepaald gebruik van het internet gevoelig kan liggen, en het gevoel van privacy in de persoonlijke omgeving beperkt kan zijn, dient publieke internettoegang in bijvoorbeeld bibliotheken en openbare plaatsen ongefilterd en vrij te zijn. Alleen zo kunnen alle mensen zonder privacyrisico die informatie en diensten van het internet betrekken waar ze gebruik van willen maken en zich informeren over zaken waar ze als burger een mening over dienen te hebben.

Publiek debat en publiek domein

Het publiek domein is die ruimte die van ons allemaal is, en iedereen heeft daar de vrijheid alle handelingen te verrichten zonder verantwoording aan anderen schuldig te zijn. Klinkt als het internet? Precies! Net als het recht van iedere burger om zich in het openbare leven op straat te begeven zijn de burgers en de samenleving gebaat bij het op internet beschikbaar zijn van stabiele openbare ruimtes. Binnen deze openbare ruimte moet iedereen binnen de grenzen van de wet in staat zijn een bijdrage te leveren aan de maatschappelijke dialogen van het moment. De maatschappij wordt op het meest fundamentele niveau gevormd door communicatielijnen tussen mensen. Het behoud van anonimiteit - indien gewenst - is daarbij een voorwaarde voor het beschermen van de burger en het open houden van de discussie.

Samengevat:

- *Overheden en overheidsonderdelen zelf moeten voldoende discussieplekken en publicatiemogelijkheden creëren*
- *De digitale duurzaamheid stimuleren, ook buiten het eigen domein van de overheid*
- *Een garantiefonds voor bedreigd cultuurgoed op internet inrichten*
- *De ingrepen die bij internetdiscussies worden gepleegd inzichtelijk maken*

Een belangrijke karakteristiek van het internet is de verlengde zichtbaarheid en vindbaarheid van denkbare, ten opzichte van vluchtiger media als radio of televisie. Internet bundelt bovendien door haar open structuur de meningen van andere media. Dat maakt dat het publiek meest invloedrijke debat rondom bepaalde kwesties zich steeds vaker op internet zal afspelen, en dat waarschijnlijk nu in veel gevallen al doet. In de maatschappelijke hectiek rondom de voorlaatste verkiezingen en de moord op een van de politieke lijsttrekkers vlak daarvoor was dat duidelijk met de vele condoleancesites die op een gegeven moment het karakter van politieke pamfletten kregen. Zeker in de Nederlandse, compromisgerichte bestuurscultuur - waarin in ieder besluit zoveel mogelijk stemmen meegenomen worden - betekent dat dat het belang om er voor te zorgen dat het verloop van die discussies ook in toekomst zichtbaar blijven groot is. Er moet dus gestreefd worden naar een brede digitale duurzaamheid. Dat is niet alleen voor geschiedkundigen en wetenschappers van belang, maar is essentieel voor het inzicht in het hoe en waarom van ons eigen verleden en heden.

Het spreekt voor zich dat overheden en overheidsonderdelen zelf publieke discussieplekken en publicatiemogelijkheden integreren in hun eigen internetinfrastructuur. Maar er blijven altijd private plekken met kenmerken van het publieke domein die we op een of andere manier zouden willen verheffen tot publiek domein. Dat is lastiger. Waar ligt immers de grens? Alleen bij openbaar gevoerde discussie, of ook bij gepubliceerde informatie of zelfs de onderliggende infrastructuur? Praktisch gezien betekent dit in ieder geval dat er geadviseerd moet worden regels op te stellen voor alle beheerders van infrastructuur op het internet en de daarbij gepubliceerde gegevens. De overheid moet echter niet alleen regels stellen en waar nodig ondersteunen, maar ook zorgdragen voor een vangnetconstructie voor het geval een organisatie niet meer aan de verplichtingen kan voldoen en de omgeving naar een ander beheerder moet worden overgezet. Een belangrijk issue is nog wie de garanties van het beheer en het bewaren van dergelijke informatie gaat betalen. Als dat overgelaten wordt aan de afspraken tussen partijen onderling, wordt of het publiceren of het bieden van goede infrastructuur gefrustreerd. De publieke omgeving moet dan ook worden bekostigd vanuit de overheid. Te denken valt aan het

instellen van een collectief fonds dat kan worden ingezet om de belangrijkste bedreigde domeinnamen en informatie garant te stellen.

Los van infrastructuur en techniek roept de maatschappelijke behoefte aan een open debat allerlei vragen op over hoe mensen die discussies beheren zich dienen te gedragen. Om de discussie zuiver en werkbaar te houden, zal er door sommige beheerders af en toe worden ingegrepen (het zogenaamde 'modereren'). We moeten er zorg voor dragen dat er voldoende ruimte blijft voor kritische of minder populaire geluiden, en daar mag niet al te lichtzinnig over gedacht worden. Dat iedereen vrijheid van meningsuiting heeft is niet zozeer een discussiekwestie, maar het maakt nogal uit waar en wanneer je die vrijheid van meningsuiting kunt uitoefenen. Ook waar vanuit ondernemingen deze publieke functie vervuld wordt - wat in de praktijk vaak het geval zal zijn - moet een aantal basisregels worden gevolgd. Zo hoort bij het modereren (wijzigen, verplaatsen of verwijderen van bepaalde informatie door een gebruiker met extra rechten) van een eerlijke discussie dat bijgehouden wordt op welke manier en met welke motivatie dit gebeurt. Dat klinkt als een straffe maatregel, maar het is de enige mogelijkheid om allerlei verkapte vormen van onderdrukking van minderheidsdenkbeelden te garanderen. In het meest wenselijke geval is er ook een ongemodereerde versie beschikbaar (met een voorbehoud voor duidelijk technische probleemgevallen), zodat mensen zelf de beslissing kunnen maken welke informatie ze willen zien.

Iedereen moet kunnen meedoen

Onder toegankelijkheid van het internet en de internettoepassingen wordt verstaan dat gebruikers met functionele beperkingen toch kunnen beschikken over de informatie en de veelheid van andere diensten die op het internet wordt aangeboden. Mensen met een handicap zijn in veel gevallen aangewezen op alternatieve manieren om computer en software te bedienen en informatie tot zich te nemen. Om een universele toegankelijkheid van het internet te waarborgen dienen aanbieders en bouwers van websites bij het ontwikkelen en vervaardigen van internetpagina's daarom rekening te houden met deze doelgroepen. Dit kunnen zij doen door zich te houden aan de aanbevelingen vanuit de toegankelijkheidsrichtlijnen van software en internet die voor dit doel zijn ontwikkeld.

Samengevat:

- *Een wettelijke basis leggen voor de goede toegankelijkheid van overheidsinformatie*
- *Binnen de ICT-sector doelgerichte voorlichting geven over het belang van toegankelijkheid en de beschikbare toegankelijkheidsrichtlijnen*
- *Het toegankelijk maken van de belangrijkste sites toegankelijk maken*
- *Onderzoek bevorderen naar speciale ICT-apparatuur voor mensen met een functiebeperking*
- *De kennis van internet stimuleren bij gebruikers met beperkingen*

De digitalisering van informatie en het internet heeft op mensen met een handicap een nog grotere invloed dan op mensen in het algemeen. Voor mensen met een handicap is de digitalisering echter een 'mixed blessing'. De digitalisering heeft aan de ene kant reeds bijgedragen tot een verregaande integratie van de gehandicapten in de samenleving en geeft hen meer mogelijkheden zelfstandig te functioneren in wonen, werken, studie en vrijetijdsbesteding. Het raadplegen van een telefoonboek of spoorboekje, het stemmen op een partij in een stembokje en het bestellen van artikelen bij een postorderbedrijf heeft voor veel gehandicapten beperkingen of is een onmogelijkheid op de traditionele manier, maar al deze diensten zijn ook mogelijk via het internet.

Aan de andere kant kan de huidige digitalisering en de doorgaande ontwikkeling van het internet ook een bedreiging voor de gehandicapten zijn als het gebruik van digitale informatiebronnen en de veelheid van diensten op het internet vanzelfsprekend wordt, maar er geen rekening wordt gehouden met de universele toegankelijkheid hiervan. De opkomst van veel spectaculaire multimedia-uitingen, die maar op een manier toegankelijk zijn, zoals we nu al steeds vaker zien, houdt in feite een verschraving van het aanbod voor mensen met beperkingen in. Op dit moment wordt het internet vaak nog als extra voorziening geboden naast de traditionele wijze van informatieverstrekking, transactie en communicatie. Naarmate het gebruik van het internet gemeengoed wordt voor grote delen van de samenleving, zal de bereidheid bij aanbieders om ook alternatieve vormen van informatievoorziening en diensten te onderhouden afnemen. Dat legt een extra druk op het toegankelijk maken van informatie en diensten via internet.

Het verlagen van de drempels is ook een kwestie van langetermijnvisie. De gemiddelde leeftijd van de mensen is in veel landen aan het toenemen. Het ouder worden resulteert vaak in

combinaties van toegankelijkheidsproblemen. Het gezichtsvermogen en gehoorvermogen verandert en er zijn veranderingen in manuele vaardigheden en geheugen. Computeruitvoer in verschillende modaliteiten (zoals beeld, geluid, tastzin) is niet alleen wenselijk voor mensen met beperkingen, maar maakt nieuwe toepassingen in verschillende situaties mogelijk. Zoals in een fabriek of auto, wanneer ogen en handen niet beschikbaar zijn voor het bedienen van apparatuur.

Als eenmaal de goede technieken worden gekozen, is het aanpassen naar gebruikers van mobiele telefoons of handcomputers met een klein beeldscherm, Web-TV en andere formaten met een lagere gebruiksdrempel dan een relatief eenvoudige zaak. Het beschikbaar hebben van dezelfde informatie in verschillende vormen zoals in tekst, geluid en video ondersteund verschillende leerstijlen van mensen, mensen die moeite hebben met lezen of begrijpen en mensen van wie de gebruikte taal een tweede taal is.

De overheid heeft een duidelijke voorbeeldfunctie, en moet daarom zorgen dat al haar eigen informatie richting de burger en het bedrijfsleven universeel toegankelijk is. Dit verdient zelfs een wettelijke basis, zodat de rechten van genoemde gebruikersgroepen duidelijk zijn. Maar er is duidelijk behoefte aan meer: een doelgerichte voorlichting binnen de ICT-sector over het belang van toegankelijkheid, binnen bepaalde criteria subsidiëring voor het toegankelijk maken van de belangrijkste sites. En het stimuleren van onderzoek naar kennis over en speciale ICT-apparatuur voor mensen met een functiebeperking, zodat dit probleem in de toekomst zichzelf op kan lossen. De gehandicapte gebruiker speelt ook zelf een rol in dit geheel want hij zal zich de kennis en vaardigheden eigen moeten maken die nodig is om van het internet met zijn vele mogelijkheden gebruik te maken. Educatieve instellingen voor gehandicapten en zorgcentra zullen daarom internetgebruik moeten stimuleren in de onderwijs- en activiteitencurricula en daarnaast moeten voorzien in adequate cursussen voor mensen met beperkingen die vanuit een andere maatschappelijke positie alsnog een cursus willen volgen.

INTERNET SOCIETY NEDERLAND

De vereniging voor internetminded professionals, beleidsmakers en doordenkers.

Internet Society is de internationale organisatie voor globale samenwerking en coördinatie voor het internet en gerelateerde technologieën en toepassingen. Internet Society is een vereniging die in 170 landen duizenden internetprofessionals samenbrengt, waaronder een belangrijk deel van diegenen die aan de basis stonden van het ontstaan van het internet. ISOC is in 1992 opgericht op instigatie van internetpioniers Vinton G. Cerf en Jon Postel.

Wereldwijd is ISOC toonaangevend op het gebied van de ontwikkeling en verspreiding van het internet. ISOC is de moederorganisatie achter internationale organen als IETF, IAB en IRTF. In Nederland brengt ISOC.nl zo'n 900 individuele leden samen uit onder meer de internetsector, het bedrijfsleven, de overheid, consumentenorganisaties, de not-for-profit-sector, de techniek en het financiële, juridische en academische veld. Daarnaast wordt ISOC.nl financieel en inhoudelijk gesteund door een groot aantal Nederlandse bedrijven en instellingen.

ISOC.nl is opgericht op 24 november in 1997 op initiatief van het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Een initiatiefgroep van prominente internetters heeft zich in de loop van 1997 druk gemaakt over de missie, doelstellingen en het bedrijfsmodel van de Internet Society i.o. Deze initiatiefgroep heeft het handvest ('charter') van de vereniging opgesteld. Op basis van dit handvest is vereniging Internet Society Nederland erkend als het officiële 'Dutch chapter of the Internet Society'. Voorzitter van Internet Society is oud-minister Koos Andriessen.

Meer info op: www.isoc.nl

Internet Society Nederland

Website: www.isoc.nl
E-mail: info@isoc.nl
Telefoon: +31 (0) 33 4697351
Fax: +31 (0)33 4697341

Bezoekadres:
Zonnehof 41
3811 ND Amersfoort

Postadres:
Internet Society Nederland
Postbus 2171
3800 CD Amersfoort